

У жовтні в Будинку кіно Гете-Інститут в Києві організував чергову ретроспективу нових німецьких фільмів. Склалося враження, що вона дала, нехай не повне, але досить точне уявлення про тенденції сучасного німецького кіно. Адже були представлені й старші відомі, і молоді режисери та актори. Зокрема, кияни мали змогу побачити новий фільм Фолькера Шльондорфа «Демон» з відомим Джоном Малковичем у головній ролі.

Настрої нових німецьких фільмів

■ Гьотц Георге (справа) у фільмі «Умертвитель». Режисер Ромуальд Кармакар.

■ Джон Малкович у фільмі «Демон». Режисер Фолькер Шльондорф.

Також було представлено два фільми молодого, але популярного режисера Тома Тіквера «Біжи, Лоло!» та «В зимовій сплячці», де задіяні молоді зірки Франка Потенте та Морітц Бляйбтрой. Ще одну молоду знаменитість, а саме Юргена Фогеля, що знайомий нам за фільмом «Життя — це будівельний майданчик», цього разу можна було спостерігати у ролі юного абітурієнта в іронічній комедії Зьонке Вортмана «Маленькі акули».

Зважаючи на те, що у сучасному творі визначити жанр не так просто, можна говорити, що програма вдало підібрана як спектр конкретних настроїв, за якими проглядаються своєрідні світоглядні та мистецькі позиції режисерів. В цьому спектрі, наприклад, і романтизація ландшафтів Фінляндії у фільмі Петера Ліхтефельда «Перелітні птахи... подорож до Інарі», і гра простору та часу у фільмах Тіквера, де трагічно блукають маленькі постаті чоловіків та жінок, і жорстка, вагома конкретика грубої реальності у фільмі «Умертвитель» Ромуальда Кармакара. Ця психодрама серійного вбивці була показана на завершення. Вона стала немовби доповненням до української кримінальної хроніки по телевізору про серійних вбивць типу знаменитого Онопрієнка або одного з маловідомих його колег, який десятками винищував повій на київській околиці. Але згаданий фільм — не тільки художнє доповнення до страшної реальності. Виконаний психологічно точно, він застерігає від пересічних понять про людську нормальність. Актор Гьотц Георге, подаючи свого персонажа як звичайного, навіть чимось симпатичного чоловіка, ніби застерігає: все можливо в реальності, де генії та поети вважаються особами «не від світу цього», а майже всі серійні вбивці визнаються психічно здоровими. Як не дивно, доки не розкрилися злочини, саме такими людьми їх сприймають усі навколишні.

Лариса Іванишина Авель на прізвисько Демон

Фолькер Шльондорф відомий як інтерпретатор літературних творів на екрані. Гюнтер Грасс, Марсель Пруст, Макс Фріш — ці письменники коментарів не потребують, але потребує величезної кінематографічної винахідливості й творчих зусиль переведення на мову кіно їхніх творів. І знову режисер вдався до адаптації: цього разу звернувшись до твору французького письменника Мішеля Турнье «Вільшаний король», в якому автор зафіксував свій військовий досвід — очима його і побачено німецький фашизм. Причому побачено поглядом спокійним, безстороннім. Саме з цього твору постав фільм «Демон» (1996, ФРН, Франція, Великобританія).

В елітарному лісництві для вищих чинів армії фюрера виникла потреба в автослюсареві. Герой фільму — полонений француз Авель, дивакуватий любитель голубів, — якраз ним і був. Так волею випадку стає він свідком і наближеним до «великих світу цього» фашистської Німеччини.

У своїх попередніх фільмах «Бляшаний барабан», «Мандрівник» Ф.Шльондорф показав війну, яка визначає характер часу. Причому режисер вміє конкретно окреслити історичний час у масштабі вічності. Вміння витворити саме такий масштаб нечасто зустрічається в кіно, ним блискуче володів Інґмар Бергман, здійснюючи водночас мандрівки в заплутані лабіринти людської психіки, вихід з яких не завжди можна було знайти. Шльондорф, на відміну від Бергмана, тримаючи постійно в полі зору свого героя, водночас охоплює соціально й історично важливі події, немов проектуючи їх на людську долю. Можливо тому, що у фільмі «Демон» II світова війна побачена очима пересічної людини, події зображено реалістично, без формальних хитромудрощів. Втім, Авель також таїв у собі певні містичні можливості. Ретроспекції його дитинства і юності, виділені у фільмі чорно-білим зображенням, зробленим під хроніку тих часів, містять прояви цієї містичності. Закадровий голос героя (оповідь ведеться від нього) коментує життя у закритій школі, характеризує, висловлює ставлення до різних подій. Авель довіряє власній долі, тому що «вона його веде». Він неодноразово засвідчує свою унікальність: «Я складаюсь із двох частин: одна — нормальна, інша — кам'яна». Це означає, що кам'яна вступає в силу, коли виникає необхідність стати кам'яним, тобто нечутливим до інших.

Дещо задовгий вступ до основних подій має на меті ближче познайомити з героєм фільму, якого чудово грає Джон Малкович. Ставши дорослим, жив він у Парижі, ремонтував автомобілі, займався фотографією. За безглуздим звинуваченням його арештовують, але, оскільки почалась війна, відправляють на фронт. Воювати довелося недовго (постановник познущався над неспроможністю

французів на фронті) — разом із багатьма солдатами Авель потрапляє в полон. Але й за колючим дротом він знаходить віддушину: під час копання траншей непомітно заглиблюється в лісову гущавину й знаходить хатину, до якої приходить лось, і Авель немов опиняється в рідній стихії. І вже пізніше, потрапивши до «палацу полювання», він зачудовано оглядатиме багатоманітну фауну, що утримувалась у лісництві. Очима героя фільму ми побачимо полювання, яке більше нагадує холоднокрровне вбивання загнаної до огорожі звірини. Від цього кровопролиття, яке є паралеллю кривавої бойні на фронтах, у «найголовнішого мисливця» буквально хмелітиме кров. Цей огидний, вгодований чоловік, що втратив людську подобу, ненаситний у виявах влади і відворотно-патологічний у гніві. Він, немов передчуваючи свою швидку кончину, брутально упивається власною всесильністю. Справді, події на Сталінградському фронті перервали оргію полювання, всі його учасники негайно покинули резиденцію.

Власне, деяка незвичність образу головного героя робить незвичним і сам фільм. Спостерігаючи поведінку Авеля, розумієш, чому в повоєнній Франції таким актуальним було поняття колабораціонізму. І хоча для висвітлення начебто локальної, але разом з тим і універсальної драми режисер обрав француза, ми пам'ятаємо, що сам постановник — німець і йому, очевидно, не байдуже те, що пережила його країна у ХХ столітті. Авель не настроєний вороже до німців. Більше того, після закриття мисливства він не хоче покидати це місце: верхи на коні їде до графського замку, в якому містилася елітарна школа вояків третього рейху — хлопчиків з усієї Німеччини тут перетворювали у безвідмовних виконавців команд. Його беруть до школи різноробочим (чоловічих рук не вистачало, а в нього була рекомендація від лісничого), і вже це становище дозволяє Авелю все бачити на власні очі, спостерігати життя не тільки зовнішнє — муштра, зарядка, парад, обід, сон, а й життя приховане. Ф.Шльондорф звертає увагу на цю невидиму драму, що знайшла вираження в образі графа — власника родового маєтку, де і функціонує школа. Авель, який прислуговував господареві, зрозумів, що граф не є прихильником гітлерівського режиму. Він досить відверто висловив Авелю свою зневагу до «плебеїв», в чиїх руках влада. І зневага викликана не тільки тим, що його, аристократа, усунули від практичної діяльності і йому залишається тільки мовчки спостерігати те, що вони роблять з країною, занотовуючи свої думки до щоденника. Він зневажає і ненавидить фашистів за те, що вони загубили Німеччину. І хоча в замку життя продовжується, він точно знає, що незабаром все скінчиться крахом і що цей замок, як все довкола, буде знищено. Доля графа трагічна, адже він став учасником змови проти Гітлера. Але змова провалилась, учасників арештовує гестапо — колесо історії, колесо війни, розв'язаної фашистами, продовжує котитися до свого закономірного кінця. Машина фашистської диктатури, яка в очах Авеля виглядає такою досконалою і

Спостерігаючи Авеля, 43 розумієш, чому в повоєнній Франції таким актуальним було поняття колабораціонізму

відрегульованою, насправді виявляється пристроєм, начиненим динамітом, і який, раніше чи пізніше, приречений на самознищення. Так і сталося — взимку 45-го радянські танки вже стояли під стінами фортеці, і звідти лунали вигуки «Здавайтесь!» І ще одна драма, уже фінальна, розігрується перед Авелем (він не захотів перед тим втекти, покинути школу — любив дітей). Власне, він стає учасником цієї драми. Бачачи неминучість поразки, Авель закликає дітей підняти білий прапор. Але вони не тільки не слухають його, вони ледве його не вбили за ці заклики. Діти — майбутнє країни — йдуть на смерть, але не хочуть здаватись ворогові. Картини цього бою показано реалістично, й глядача, який мав змогу переглянути багато фільмів про війну, не може не приголомшити безглуздість цього бою, коли на вірну смерть під танки йдуть діти. І хоча герой Джона Малковича прагнув якось відвернути це, було вже пізно. Очевидно, не можна водночас служити і дияволу і богу, тобто служити варварському режиму, збирати по селах дітей до військової школи (а саме цим займався Авель в останні місяці війни, за що його й прозвали Демоном), а потім намагатися тих дітей рятувати під кулями.

У світовому кіно створено багато фільмів, в яких засуджується німецький фашизм і показується, якою трагедією він став для різних народів. Ф.Шльондорф показав, якою трагедією він став для самої Німеччини.